

місцевого самоврядування, і поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів. Так, на державному рівні за рахунок коштів Державного бюджету мають фінансуватися тільки ті видатки, котрі пов'язані з забезпеченням загальнодержавних потреб: оборона країни, утримання законодавчої і виконавчої влади, розвиток фундаментальної науки, структурна перебудова економіки, соціальні пакети тощо. Фінансові ж проблеми місцевого рівня раціонально вирішувати за рахунок коштів відповідних бюджетів, оскільки місцеві бюджети здійснюють безпосередній вплив на задоволення різноманітних потреб населення, стан та надання державних послуг.

Отже, в Україні для вирішення цих та інших назрілих проблем стосовно формування і використання місцевих бюджетів значною мірою визначило б розширення економічної самостійності регіонів країни. Адже те, наскільки вони політично незалежні і фінансово забезпечені, істотно впливає на формування демократичних, ринково орієнтованих систем і підвищує шанси на успіх реформ.

Література

1. Бодров В.Г. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід : монографія / за ред. В.Г. Бодрова; кол. авт.: В.Г. Бодров, О.П. Кириленко, Н.І. Балдич та ін. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 296 с.
2. Большенко С.Ф. Особливості формування місцевих бюджетів в європейських країнах / С.Ф. Большенко, Н.И. Никифорова. [Електронний ресурс]. – Доступний з https://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcp/TPtEV/2009_6/6_2009/3_Bolchenko_dr.pdf
3. Дані Ін-ту бюджету та соціально-економічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://www.ibser.org.ua>
4. Європейська хартія про місцеве самоврядування від 15 жовт. 1985 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036
5. Журавель В.В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіону / В.В. Журавель // Вісник Харківського національного університету : зб. наук. праць. – 2007. – № 758. – С. 72-74.
6. Кириленко О.П. Міжбюджетні відносини: стан і проблеми удосконалення / О.П. Кириленко // Фінанси України : зб. наук. праць. – 2000. – № 6. – С. 64-69.
7. Про співробітництво територіальних громад: Закон України, від 17.06.2014. [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
8. Чабан Я.І. Світовий досвід фінансування соціально економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень / Я.І. Чабан // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – № 18. – С. 34-45.

Надійшла до редакції 29.09.2016 р.

Польнюк Н.И. Зарубежный опыт межбюджетных отношений и возможность его использования в Украине

Сегодня вопрос реформирования бюджетной системы Украины выходит на первый план, ведь финансовая децентрализация является одной из фундаментальных условий независимости и жизнеспособности органов местной власти. Роль местных налогов и сборов в наполнении местных бюджетов в нашей стране остается незначительной. Поэтому, рассмотрев проблемы формирования местных бюджетов как в Украине, так и в отдельных зарубежных странах, можно сделать вывод, что продолжение изучения опыта унитарных стран с развитой децентрализацией может пригодиться при выработке и внедрении политики реформирования системы местных бюджетов в Украине. Важно обратить внимание на опыт стран Европейского Союза. Интересным для более глубокого анализа также опыт именно унитарных стран, трансформация модели управления регионами, в которых положительно зарекомендовала себя, в частности в сфере наполнения местных бюджетов.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная система, государственное регулирование, межбюджетные отношения, местные бюджеты, финансовая децентрализация.

Plynyuk N.I. Foreign Experience in Intergovernmental Fiscal Relations and the Possibility of its Application to Ukraine

Nowadays the issues of decentralization of the budgetary system of Ukraine come to the fore, because financial decentralization is one of the fundamental conditions of independence and viability of local authorities. The role of local taxes and duties in the filling of local budgets in our country remains insignificant. Therefore, having considered the problems of formation of local budgets both in Ukraine and in some foreign countries, we can conclude that the continuation of studying the experience of unitary countries with developed decentralization can be useful during the elaboration and implementation of the policy of reformation of local budgets in Ukraine. It is important to pay attention to the experience of the EU countries. The experience of such unitary countries the transformation of the region management model, in which it has positively established itself, in particular in the sphere of filling local budgets, is also interesting for deeper analysis.

Keywords: budget, budget system, government regulation, intergovernmental relations and local budgets, fiscal decentralization.

УДК 334.722

ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНУ

С.Д. Щеглюк¹, О.Г. Коломієць²

Встановлено, що інституційні характеристики підприємницького клімату країни визначають процеси активізації підприємницької діяльності в окремих регіонах, але понад це, також визначальними є регіональні чинники, умови і процеси. Систематизовано сучасні проблеми розвитку підприємництва у Львівській обл., а саме інституційного, організаційного, фінансово-економічного та просторового характеру. Визначено можливості регіональної та міської влади через впровадження інструментів стратегування, програмування і прогнозування щодо підтримки місцевих виробників, сприяння розвитку підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, малі і середні підприємства, розвиток підприємств регіону, підприємницьке середовище, інституційні характеристики підприємницького середовища.

Вступ. У сучасних умовах одним із провідних чинників позитивної динаміки соціально-економічного розвитку будь-якої країни світу є стабільний розвиток підприємництва. Ґрунтуючись на ефективному підприємницькому середовищі, розвиток підприємництва сприяє формуванню та утвердженню середнього класу, побудові громадянського суспільства, утвердженню демократії та підвищенню рівня життя громадян. Близько 90 % всіх суб'єктів господарювання в розвинених країнах належать до малого та середнього підприємництва, загалом вони продукують до 60 % доданої вартості та забезпечують 70 % зайнятості. Основним трендом сучасного розвитку підприємництва в більшості розвинених країн світу є постійний пошук інструментів для розширення меж сприяння діловій активності та формування сприятливого інституційного середовища для розвитку бізнесу. Натомість, в Україні, впродовж усіх років незалежності, внаслідок недостатньої обґрунтованості та непослідовності інституційних

¹ ст. наук. співроб. С.Д. Щеглюк, канд. екон. наук – ДУ "ІРД ім. М.І. Долишнього НАН України";

² інж. О.Г. Коломієць – НЛТУ України, м. Львів

трансформації сформувалось та продовжує функціонувати несприятливе підприємницьке середовище, яке характеризується: складністю регуляторної та дозвільної системи; нестабільною податковою політикою; загрозливими проявами корупції; існуванням системних підприємницьких ризиків та відсутністю інституційних умов легальної діяльності [1].

Дослідження інституційних проблем розвитку підприємницького сектора економіки, системних інституційних деформацій підприємницького клімату висвітлено у роботах С. Архієреєва, З. Варналія, Т. Васильціва, М. Долішнього, С. Дриги, Я. Жаліла, О. Кузьміна, Л. Лігоненко, М. Мельник, С. Покропивного, С. Реверчука, Г. Чижикова, М. Флейчук та ін. Проте на сьогодні не вирішені інституційні проблеми деформації підприємницького середовища, які негативно впливають на активізацію та розвиток підприємницького потенціалу регіонів країни, і тому вимагають актуалізації досліджень у цьому напрямі.

Тому **метою роботи** є аналіз особливостей та систематизація основних інституційних проблем розвитку підприємництва на прикладі Львівської обл.

Інституційні характеристики підприємницького середовища країни безперечно впливають на активізацію підприємницької діяльності в окремих регіонах, але понад це, також визначальними є регіональні чинники, умови і процеси. Адже прагнення до дерегуляції підприємницької діяльності в Україні поєднується ще з однією державною реформою – децентралізацією державної влади та реформуванням місцевого самоврядування. Зазначимо, що за таких складних умов політичної та економічної нестабільності бізнес має значні труднощі як у поточній діяльності, так і в довготерміновому плануванні. Тому регіональна та міська влада має змогу через інструменти стратегування, програмування й прогнозування підтримувати місцевих виробників, сприяти розвитку підприємництва.

Матеріали та методи дослідження. Сучасні проблеми розвитку підприємництва у Львівській обл. мають *термінов* (нормативно-правове регуляторне поле, програми та стратегії розвитку підприємництва, поширення корупції, рейдерства й тінізації економіки, рівність доступу до ресурсів, адміністративні бар'єри, система стандартизації, рівень захисту приватної та інтелектуальної власності); *термінов* (управлінське, кадрове та інформаційне забезпечення, інфраструктура розвитку і підтримки підприємництва); *термінов* (бюджетна і податкова політика, поточна економічна кон'юнктура та структура, економічна ситуація в галузі діяльності, рівень конкуренції, міжнародна економічна інтеграція тощо); *термінов* (просторова концентрація, домінування певних просторових форм, просторова диференціація підприємництва, прикордонне положення тощо) характер.

Особливість розвитку підприємницького середовища Львівської обл. зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Серед об'єктивних варто зазначити географічне прикордонне положення регіону та діяльностно-видову структуру господарства, яка визначає співвідношення секторів економіки за формами власності. Рівень співпраці між основними стейкхолдерами бізнес – влада – громадські організації залежить від традицій ведення підприємництва,

ментальності населення та численних технологічних, соціальних та законодавчих новацій, які належать до суб'єктивних чинників.

Особливості розвитку підприємництва в регіоні визначаються і його структурою за розмірами: великий, середній і малий бізнес. Сучасний тренд високо-розвинених країн світу показує, що високоефективне виробництво зумовлене великою часткою малих і середніх фірм, що надає гнучкість і маневреність соціально-економічним процесам. У Львівській обл. на початок 2014 р. налічувалось близько 18 582 підприємств, зокрема 18,5 тис. малих і середніх підприємств (МСП), що становить 6,1 % від усіх МСП в Україні, та тільки 20 великих підприємств. Малі підприємства становлять 95,4 % (17,7 тис. одиниць) від загальної кількості підприємств регіону (чотири з п'яти яких належать до мікропідприємств [2]); забезпечують близько 21 % обсягу реалізованої продукції та надають місця праці майже 28 % найманим працівникам. З 99,15 тис. фізичних осіб-підприємців 99 % працюють у сфері малого підприємництва [3].

Увага саме до цього виду підприємництва зумовлена тим, що в умовах фінансових труднощів та реформ вони володіють здатністю оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку, оперативно освоювати нову продукцію, змінювати обсяги виробництва, налагоджувати нові форми співробітництва, оскільки тяжіють до інтегрованих мережевих форм співпраці тощо.

У середньому на 10 тис. населення у 2014 р. припадало 70 малих підприємств (в Україні – 75), і за цим показником серед регіонів країни Львівська обл. посіла 10 місце [2]. Традиційно у Львові сконцентровано найбільше малих підприємств (128 од. на 10 тис. населення), що майже удвічі більше, ніж у регіоні. Середньообласне значення за цим показником перевищують міста Львів, Трускавець, Моршин та Пустомитівський р-н [2].

За видами економічної діяльності найбільше малих підприємств діяло у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 29 % (або 5,1 тис. од.) від загальної кількості малих підприємств Львівської обл. У промисловості регіону сконцентровано 14 % малих підприємств, в операціях з нерухомим майном – 11,5 %, у будівництві – 10 %, у професійній, науковій та технічній діяльності – 8 %. Загалом 79 % малих підприємств області працюють у сфері послуг.

Внесок малих підприємств Львівської обл. у загальнодержавні показники був таким: за частки 5,9 % у загальнодержавній кількості найманих працівників у регіоні створено 4,5 % обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) країни [2]. Внесок малого бізнесу міста в загальнообласні показники є істотним: маючи частку 56 % у загальній кількості найманих працівників створено 60,5 % обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг). При цьому 41,3 % малих підприємств обласного центру були збитковими (обсяг збитку становив 861,9 млн грн).

У просторовому аспекті 55 % малих підприємств (9,7 тис. од.) від загальнообласної кількості зосереджені у Львові; 5,6 % – у Пустомитівському; 3,3 % – у Яворівському; 3,2 % – у Жовківському районах. Частково така локалізація малого підприємництва зумовлена регіональними особливостями формування бізнес-середовища для розвитку підприємництва та економічно-просторовим потенціалом окремих територій. Так, Львівщина має території, які відносять:

- до зон інвестиційної привабливості – міста Трускавець, Моршин, Белз, Рава-Руська; селища міського типу Шкло, Немирів, Великий Любін, Східниця, Нижанковичі, Краківець; села Грушів, Угринів, Шегині, Мшанець, Бібрка;
- рекреаційної зони – м. Сколе; смт Славське, Східниця;
- територій пріоритетного розвитку – міста Львів, Дрогобич, Стрий, Трускавець, Червоноград, Самбір; Пустомитівський, Яворівський, Жовківський, Золочівський і Городецький р-ни;
- євро регіонів – Буг, Карпатський [4].

Велике значення у сучасних умовах посилення євроінтеграційних процесів має прикордонне положення Львівської обл., яке передбачає інтенсивніші господарські зв'язки та комунікацію населення, при тому, що ступінь такої активності значно залежить як від соціально-економічного потенціалу самої сусідньої держави, зовнішньоекономічної активності підприємницьких структур по обидва боки кордону, так і від обраної стратегії розвитку прикордонного регіону. З іншого боку, близькість кордонів створює одночасно додаткові можливості для розвитку підприємницької діяльності і перешкоди у формі надходження конкурентоспроможних товарів і послуг з країн ЄС [5].

Здійснений аналіз просторового розміщення підприємств регіону показав, що загальний розподіл підприємств з розрахунку на 10 тис. населення за районами Львівської обл. є нерівномірним із яскраво вираженим обласним центром та районом навколо нього. Максимальна концентрація підприємств із розрахунку на 10 тис. населення зосереджена в обласному центрі – 134 од. та Пустомитівському р-ні – 89 (загальнообласний показник становить 52). Традиційно високий цей показник у містах обласного значення: Трускавець – 130, Моршин – 105, Борислав – 70, Дрогобич – 61, Стрию – 59, Червонограді – 45. Аутсайдерами за цим показником є гірські та прикордонні райони області: Старосамбірський, Самбірський, Турківський, Дрогобицький (без міст обласного значення), де значення змінюється від 27 підприємств на 10 тис. населення у Дрогобицькому р-ні до 12 – у Турківському. Нерівномірність розвитку підприємництва зумовлена низьким рівнем сформованості ринкової інфраструктури та окремих локальних ринків, недостатньою увагою регіональної влади до проблемних гірських районів, а також недосконалою регіональною політикою підтримки підприємництва, що реалізовується через регіональні та міські програми стимулювання його розвитку.

Деякі науковці зазначають, що економічна політика місцевої влади й управлінських структур орієнтована переважно на великий та середній бізнес, проте не завжди враховує потенціал малого підприємництва. Постає завдання інтеграції малого та середнього підприємництва у національну та регіональну економічні системи [5].

Проте аналіз регіональних та місцевих програм, орієнтованих на підтримку підприємництва, засвідчив що органи влади фокусують свою діяльність саме на малому та середньому бізнесі. Оцінили зміст пріоритетів і заходів регіональних та місцевих програм з підтримки підприємництва: "Регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва у Львівській області на 2015-2016 роки", "Програму сприяння розвитку підприємництва у м. Львові на 2014-

2016 роки", "Програму сприяння розвитку львівських товаровиробників на 2015-2016 роки", "Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва Львівської області до 2020 року". Аналіз показав, що згідно з бюджетною класифікацією у бюджеті області передбачаються кошти на підтримку малого і середнього підприємництва загалом, тому доцільно спрямовувати дії місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів малого підприємництва, громадських об'єднань підприємців на розв'язання актуальних проблем, що стримують розвиток малого і середнього підприємництва у Львівській обл.

Серед актуальних та першочергових заходів потрібно зазначити:

- спрощення механізмів започаткування і виходу з бізнесу та процедур отримання дозволів;
- просування товарів (послуг) МСП Львівщини на ринки країн ЄС;
- створення ринкової інфраструктури для розвитку нових форм просторової організації бізнесу: інноваційних кластерів, стартапів, індустріальних парків тощо;
- сприяння збільшенню доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, особливо жінок-підприємців та молоді, до кредитних ресурсів;
- сприяння подальшому удосконаленню системи підготовки висококваліфікованих кадрів для сфери малого та середнього підприємництва, розвиток бізнес-освіти.

З метою подальшої активізації малого підприємництва потрібно здійснити моніторинг реалізації "Регіональної програми підтримки розвитку малого бізнесу", вирішити пріоритетні проблеми нівелювання територіальних, районних і галузевих диспропорцій такого розвитку, підвищити якість нормативно-правового забезпечення цього процесу.

Вплив підприємницького середовища визначає в динаміці основні показники розвитку підприємств Львівської обл. через залучення прямих іноземних інвестицій, зростання потенціалу витрат на інноваційну діяльність, масштаби реалізованої інноваційної продукції (рис.). Після падіння у кризові роки ці показники демонструють незначне покращення, проте враховуючи інфляційні процеси протягом 2015 р., не можна стверджувати про певні позитивні зрушення, це підтверджують і скорочення обсягів іноземних інвестицій протягом 2014-2015 рр.

Збереження значних інституційних проблем в українській економіці перешкоджає інтенсивному формуванню ефективного підприємницького середовища та істотно дестимулює підприємницьку діяльність. Саме тому першочерговими пріоритетами інституційного проектування економічної системи повинні стати системна дерегуляція та сприяння розвитку підприємницької діяльності на основі модернізації формальних та імплементації неформальних інститутів; стимулювання інноваційної активності та експортної орієнтації підприємств, формування міжрегіональних і міждержавних виробничо-територіальних інноваційних кластерів та мереж; посилення дієвості системи захисту прав власності; модернізація інституційного забезпечення партнерства влади, бізнесу та суспільства, удосконалення механізмів нагляду за дотриманням сумлінної конкуренції, удосконалення антимонопольного законодавства; затвердження інститутів цивілізо-

ваного лобювання інтересів бізнесу як в Україні, так і Європейському економічному просторі; реалізація узгодженої грошово-кредитної, валютної, бюджетної та податкової політики стимулювання внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, підприємницької активності [6].

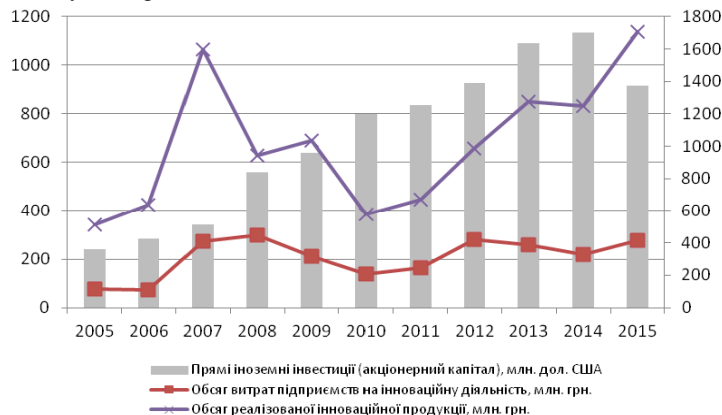

Рис. Динаміка показників розвитку підприємств Львівської обл. за 2005-2015 роки.

Висновки. Аналіз розвитку підприємництва у Львівській обл. засвідчив значну концентрацію підприємницького капіталу в обласному центрі – Львові та низький розвиток бізнесу у прикордонній та гірській зонах, де процвітає контрабанда та неформальна зайнятість, а також характерні сезонні міграційні трудові процеси у пошуках роботи за кордоном. Тому в ході реформи системи управління місцевим і регіональним розвитком на засадах децентралізації потрібно надати більше повноважень органам місцевого самоврядування для активізації підприємництва та формування нових просторових форм організації бізнесу: виробничих та інноваційних кластерів, індустріальних парків, мережевих структур, бізнес-інкубаторів, центрів підтримки бізнесу тощо.

Література

1. Мельник М.І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій : монографія / Мар'яна Іванівна Мельник. – Львів : Вид-во ІРД НАН України, 2012. – 568 с.
2. Веб-сайт Головного управління статистики у Львівській області Прес-реліз "Діяльність малих підприємств Львівської області у 2014 році". [Електронний ресурс]. – Доступний за <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
3. Діяльність суб'єктів господарювання Львівської області / за ред. Г.М. Корисько. Головне управління статистики у Львівській області. Державна служба статистики України. Статистичний зб., 2015. – Львів. – С. 24-29.
4. Дребот Н.П. Розвиток підприємництва у Львівському регіоні / Н.П. Дребот // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – 2013. – № 3 (18). – С. 27 (26-30).
5. Газуда Л.М. Факторний аналіз умов розвитку малого підприємництва прикордонного регіону / Л.М. Газуда, Н.Ю. Волошук // Економічні науки : зб. наук. праць. – 2015. – № 5/3(10). – С. 10-12.
6. Мельник М.І. Партнерство держави і бізнесу як фактор ділової активності в Україні / М.І. Мельник // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету : зб. наук. праць. – 2010. – № 3. – С. 23-40.

Надійшла до редакції 26.09.2016 р.

Щеглюк С.Д., Коломиец А.Г. Особенности и институциональные проблемы развития предпринимательства региона

Установлено, что институциональные характеристики предпринимательского климата страны определяют процессы активизации предпринимательской деятельности в отдельных регионах, но вместе с тем, также определяющими являются региональные факторы, условия и процессы. Систематизированы современные проблемы развития предпринимательства во Львовской обл., а именно институционального, организационного, финансово-экономического и пространственного характера. Определены возможности региональной и городской власти через инструменты стратегирования, программирования и прогнозирования предоставлять поддержку местным производителям, содействовать развитию предпринимательства.

Ключевые слова: предпринимательство, малые и средние предприятия, развитие предприятий региона, предпринимательская среда, институциональные характеристики предпринимательской среды.

Shcheglyuk S.D., Kolomiets O.G. Some Features and Institutional Problems of Entrepreneurship in the Region

The institutional characteristics of the business climate of the country are proved to identify processes of business activity in certain regions, but at the same time crucial regional factors, conditions and processes determine it as well. The main current problems of enterprise development in the Lviv region are systematized (institutional, organizational, financial, economic and spatial problems). The opportunities of regional and municipal authorities through tools of programming and forecasting to support local producers, promoting entrepreneurship are defined.

Keywords: enterprise, small and medium-scale enterprises, the development of regional enterprises, business environment, institutional characteristics of business environment.

УДК 65.014

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Д.В. Гришук¹; Т.Г. Васильців²

Динамічний розвиток зовнішнього середовища потребує нових підходів до управління підприємством роздрібною торгівлю, зокрема, впровадження процесно-орієнтованої системи управління. Стандартизація та регламентація бізнес-процесів дає змогу підвищити їх ефективність.

На основі теоретичних розробок та практичних досліджень діяльності підприємств роздрібною торгівлю розроблено та описано процесно-організаційну модель: через побудову архітектури бізнес-процесів верхнього рівня та закріплення відповідальності за виконання бізнес-процесів до організаційної структури підприємства роздрібною торгівлю. А також визначено послідовність розроблення документів, що регламентують діяльність підприємства роздрібною торгівлю.

Ключові слова: роздрібна торгівля, процесно-орієнтована система управління, процесно-організаційна модель, архітектура бізнес-процесів.

Вступ. Сучасний період розвитку вітчизняних підприємств характеризується зростанням невизначеності у зовнішньому середовищі. Функціонування

¹ аспір. Д.В. Гришук – Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів;

² проф. Т.Г. Васильців, д-р екон. наук – Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів.